

Aha-oplevelsen

Aha-oplevelsen

– Arven fra Alfred Nobel

Af Peter Bro

© Peter Bro og Syddansk Universitetsforlag 2017
Sats og tryk: Specialtrykkeriet Arco
Omslag: Mikkel Henssel
ISBN: 978-87-408-3073-6

Udgivet med støtte fra Politiken-Fonden

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst med Copydan.

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
DK-5230 Odense M
Tlf. 65 50 17 40
www.universitypress.dk

... en enestående acceleration af bevidstheden, tænkningen og verdensopfattelsen. Har man en gang oplevet denne acceleration, kan man ikke længere sige nej til muligheden for at gentage oplevelsen. Man bliver afhængig af denne proces, som andre havner i afhængighed af narkotika eller alkohol.

– Joseph Brodsky
(1940-1996)
russiskfødt forfatter og
Nobel-modtager i 1987

Min afhængighed af aha-oplevelser

Indrømmet, jeg har et afhængighedsforhold. Men min afhængighed skyldes ikke narkotiske, alkoholiske eller andre sundhedsskadelige stimulanter. Jeg er afhængig af aha-oplevelser.

Mine stimulanter skal man ikke have en særlig alder eller adgang til lyssky steder for at komme i besiddelse af. Min afhængighed er i stedet blevet næret af dygtige undervisere, vittigheder, detektivhistorier, videnskabelige problemer og mange andre former for mentale opkvikkere. Det er et misbrugsforhold, der startede tidligt i livet, og som har været styrende for mange af mine bedste valg – og nok også nogle af de mindre gode. Men den første gang, jeg tænkte nærmere over, hvordan min afhængighed blev næret, og hvad den afstedkommer, var under et studieophold på den anden side af Atlanten. Det var tilbage i år 2000, hvor jeg skulle købe hovedværket til et ph.d.-kursus, som jeg fulgte på et amerikansk universitet. Til min ærgrelse stod de eneste tilbageværende eksemplarer af bogen i universitetsboghandlens kælderetage, der var hjemsted for de brugte eksemplarer. Her viste et nærmere eftersyn, som forventet, at alle bøgerne havde bøjede sidehjørner, understregede tekstpassager og andre udtryk for slitage.

“Fortvivl ikke,” sagde en salgsmedarbejder, da hun ænsede min skuffelse. “For brugte bøger har også fordele.” Hun fremhævede, at æselørerne, noterne i margener og de andre former for markeringer betød, at bøgernes tidligere ejere havde givet værkerne større værdi. Ejerne havde nemlig angivet, hvor de vigtige passager i teksten befandt

sig, og noterne i margenerne, hvor tidligere ejere havde nedskrevet deres tanker om teksten, kunne ligefrem skabe indfald udover dem, som forfatteren oprindeligt havde forsøgt at skrive frem. Ordene gav mig en aha-oplevelse, som jeg endnu husker konsekvensen af: Opildnet af min nyvundne forståelse af, hvad brugte bøger rummer af gammel – og nytålført – værdi, gav jeg mig fluk til at søge efter den bogudgave i kælderens, der var mærket på de mest givende måder for mig. Bog efter bog bladrede jeg igennem, og undervejs overvejede jeg, hvem den enkelte udgave havde tilhørt: en studerende i bekneb for midler? En velestimeret professor, der havde fået andre faglige interesser i livet? Eller måske en tredje type læser med særlige forudsætninger for at udfolde teksten på en inspirerende måde for lige netop mig?

For medarbejderen havde ret. Alle bøger havde samme forfatter, samme omslag og samme trykte indhold. Men der var alligevel stor forskel på, hvordan de tidligere ejere hver især havde bidraget til at give værket ny værdi. Det eksemplar, som jeg købte, har siden givet mig mange aha-oplevelser. Hvilket jeg kan takke både bogens oprindelige forfatter og bogens tidligere ejer for. Lige siden den dag i Columbia Universitys boghandel har jeg tænkt over, om min aha-oplevelse skyldtes en enkelt medarbejders personlige opfattelse af værdien af brugte bøger eller snarere en velkendt afsætningsteknik i branchen. Og med den undren er fulgt en interesse for, hvordan man kan skabe aha-oplevelser hos andre mennesker, og hvad aha-oplevelserne kan afstedkomme. Mange senere besøg blandt bogreoler, på jagt blandt nye såvel som gamle bøger, har afsløret, at der er skrevet overraskende lidt om denne særlige form for aha-oplevelser. Mens der findes i hundredvis af bøger, der lærer læserne, hvordan de kan få *indfald* – eksempelvis som led i kreative processer på arbejdet – så er der næsten intet skrevet om det modsatte. Nemlig, hvordan man kan *give indfald* til andre mennesker.

Den mangel forsøger denne bog at råde bod på, og bogen tager afsæt i den årlige uddeling af Nobel-priser. Siden 1901 har Nobel-Fonden uddelt priser til mennesker, der selv har fået et indfald, eller som har formået at give dem til andre mennesker. Priserne giver et godt eksempel- og kildemateriale, og i bogen optræder mange af de vigtigste prisvindere med deres egne historier og aha-oplevelser. Wilhelm

Röntgen, Alexander Fleming, Richard Feynman, Johannes V. Jensen, Ernest Hemingway, Henry Dunant, Martin Luther King og mange, mange flere. For ikke at tale om manden, der lagde navn til priserne, Alfred Nobel. Bogens brug af historierne bag nogle af verdens mest eftertragtede priser giver også et indtryk af, hvad der er bogens formål, og hvem der er bogens tiltænkte målgruppe. For denne bog er ikke skrevet som et videnskabeligt værk, der giver en teoretisk indføring i, hvordan filosoffer, forskere og andre tænksomme mennesker har skrevet om menneskelig bevidsthedsskabelse. Bøger med dette fokus findes også allerede. De følgende kapitler er i stedet skrevet som en inspirationsbog – og er fyldt med eksempler – til formidlere, der gerne selv vil arbejde med at give indfald til andre mennesker. For at hjælpe på den proces bliver pointerne i mange tilfælde præsenteret i form af formler, modeller og læresætninger. Sådan som flere Nobel-vindere også har haft en forkærlighed for.

Mit håb er, at bogen kan føre til mange nye forsøg på at skabe aha-oplevelser. For med denne udgivelse tager vi kun det første lille skridt på vejen mod, hvordan alverdens formidlere fremover kan blive bedre til at give andre mennesker aha-oplevelser. Hvad enten man som formidler arbejder i undervisningslokaler, mødelokaler eller redaktionslokaler, hvor man skal forberede formidlingen af nyhedshistorier overfor hundreder, tusinder eller ligefrem millioner af mennesker. Eller et fjerde, femte eller sjette sted. For at give aha-oplevelser kan være relevant for alle, som arbejder med formidling. Derfor har vi også brug for mange flere forsøg, mange flere erfaringer og sikkert også mange flere bøger om sagen. Så dette er starten snarere end afslutningen på en proces, der gerne skal gøre os klogere på, hvordan vi sammen kan stimulere en af livets sunde afhængigheder. Nemlig afhængigheden af de aha-oplevelser, der kan bruges til at afsætte alt fra ny viden og varer til visioner for, hvordan vi får en bedre verden. Skulle læsningen af bogen i den forbindelse føre til en eller flere aha-oplevelser, så må bogens sider meget gerne skæmmes af æselører, bemærkninger i margenerne og andre anmærkninger. Det kan lette arbejdet med at genfinde de vigtigste tekstpassager og illustrationer, og hvem ved, måske kan mærkerne være med til at forøge bogens værdi for senere læsere.

Indholdsfortegnelse

Forord – Min afhængighed af aha-oplevelser	7
Første del – Forskere	13
1. Indfaldets to grundformer	15
At få og give aha-oplevelser	16
Fra tilfælde til indfald	20
Dirigerede tilfælde.	23
2. At sinde og finde indfald	27
Geografisk og faglig grænseoverskridelse	29
Individuelle og kollektive arbejdsprocesser	31
Divergente og konvergente tankeprocesser	35
3. Indfaldets formel	39
Betydningen af problemer.	41
Betydningen af løsninger.	43
Bestanddele i indfaldets formel.	46
Læresætninger – fra forskerne	49
Anden del – Forfattere	51
4. Indfaldets formel i formidlingen	53
Indfald blandt fagfæller og lægfolk	55
Indfald blandt borgere og beslutningstagere	57
Videnskabelige og kunstneriske landvindinger	59
5. Indfaldets tre niveauer	63
Indfaldets første niveau	65

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indfaldets andet niveau	67
Indfaldets tredje niveau	69
6. Forholdet mellem værk og læser	73
Forbindelseslinjer til indfald	75
Indfald mellem læser og værk	77
Skift i rammer og referencer	80
Læresætninger – fra forfatterne	84
Tredje del – Formidlere	87
7. Afhængighed af aha-oplevelser	89
Formidling som flow-fornemmelse	91
Fysiologiske og psykologiske barrierer	93
Balancen mellem kedsomhed og opgivenhed	96
8. Vinkler til indfald	101
Indfald gennem skift af fokus	103
Indfald gennem skift af form og formål	105
Tre vinkler til indfald.	107
9. Formålet med indfald	111
Indfald med følgevirkninger	113
Mellem opdagelse og anvendelse.	115
Indfald i fremtiden	118
Læresætninger – for formidlerne	121
Efterord – Mellem indgivelse og udgivelse	123
Fjerde del – Noter og kildeliste	125
Noter	127
Kildeliste	149